

Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta (VN/37863/2025)

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esityksestä laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta. Suomen Psykologiliitto ry tarkastelee esitettyjä muutoksia erityisesti kuntoutuksen edellytysten ja nuorten kuntoutusrahan lakkauttamisen osalta. Sairauspäivärahan ja sovitellun työttömyyspäivärahan säädösmuutoksiin ei esitetä erillisiä huomioita, mutta liitto haluaa kuitenkin korostaa, että etuusmuutosten yhteisvaikutuksia kuntoutujien arkeen ja kuntoutuspolkuihin tulee arvioida kokonaisuutena.

Esitetyt muutokset korostavat tarvetta turvata nuorten yksilöllinen, tavoitteellinen ja riittävän monipuolinen kuntoutus. Erityistä huolta herättävät palveluvalikon kaventuminen, alueellinen eriarvoisuus sekä mielenterveys- ja neuropsykiatristen haasteiden riittävä huomiointi. Taloudellisen tuen tulee tukea aktiivista etenemistä, ja sen on mahdollistettava myös siirtymävaiheen palvelut niille nuorille, jotka eivät vielä kykene tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

Nuoren kuntoutuksen tuki

Vaikka nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisen on esityksessä arvioitu olevan pieni ja lähinnä hallinnollisesti perusteltu muutos, se kuitenkin tarkoittaisi etuusoikeuden menettämistä niille nuorille, jotka ovat saaneet nuoren kuntoutusrahaa nuorten työpajatoimintaan sekä maksullisiin opintoihin. Työpajatoiminta, valmentavat koulutukset ja mahdolliset korkeakouluopintoihin valmentavat polkuopinnot (usein myös väyläopinnot) ovat monille nuorille tarpeellisia ja realistisia etenemisen askelia, ja ilman mahdollisuutta saada niihin myös taloudellista tukea, nuorten polut opintoihin ja työelämään voivat vaikeutua tai pitkittyä, tai nämä nuoret voivat joutua hakeutumaan toimeentulotuella, jos he eivät täytä yleisen kuntoutusrahan saamisen edellytyksiä.

Kaikki nuoret eivät ole valmiita suoraan tutkintotavoitteisiin opintoihin tai ammatilliseen kuntoutukseen. Osa tarvitsee pidemmän siirtymävaiheen, jossa vahvistetaan arjenhallintaa, tuetaan sosiaalisia taitoja ja rakennetaan toimintakykyä asteittain. Työpajat,

valmentavat palvelut ja matalan kynnyksen toiminta tulee nähdä keskeisinä syrjäytymistä ehkäisevinä rakenteina.

Myös ammatillisen kuntoutuksen palveluvalikon tulisi säilyä mahdollisimman laajana, koska kuntoutusta tarvitsevat asiakkaat muodostavat heterogeenisen joukon. Mitä vaativammasta kuntoutuksesta on kyse, sitä yksilöllisempää sen tulee olla. Tämä koskee sekä opintopolkuja että työllistymisen tukimuotoja.

Kliinisen työn näkökulmasta nostamme esiin myös passivoitumisen riskin, mikäli taloudelliset kannustimet eivät tue sitoutumista asiakkaan toimintakyvyn näkökulmasta asianmukaiseen, tavoitteelliseen, yksilölliseen ja arkeen kiinnittyvään kuntoutukseen. Pelkkä taloudellinen etuus voi myös ylläpitää pysähtynyttä tilannetta, jos etenemispolku ei ole selkeä, opinnot tai muu toiminta eivät kiinnitä nuorta arkeen, tai tavoitteita ei seurata säännöllisesti. Kuntoutuksen tulee aina sisältää konkreettiset, seurattavat tavoitteet sekä säännöllisen arvioinnin, jotta se aidosti vahvistaa toimintakykyä ja osallisuutta.

Kuntoutuksen yhdenvertaisuus

Haluamme nostaa lausunnossa esiin myös muutaman keskeisen huolen koskien nuorten eriarvoisuutta suhteessa kuntoutukseen. Kuntoutussuunnitelmien laatu ja saatavuus vaihtelevat, alueelliset erot palveluissa ovat merkittäviä ja perheiden kyky asioida viranomaisten kanssa vaikuttaa tuen saantiin. Kuntoutussuunnitelma, joka ei pohjaa huolellisesti tehtyyn kuntoutustarpeen arvioon, kuvaa tarvetta liian suppeasti tai on laadittu viiveellä, voi johtaa katkonaisiin palveluihin ja tuen puutteeseen. Palvelujärjestelmältä edellytetään tasalaatuisuutta ja yhdenvertaista saatavuutta, jotta voidaan turvata etuuksien ja palveluiden saaminen samoilla periaatteilla eri puolilla maata.

Lisäksi on keskeistä huomioida, että suurella osalla kuntoutusrahaa hakevista nuorista on mielenterveyden häiriöitä tai neuropsykiatrisia haasteita (esim. masennus, ADHD, autismikirjo). Tällöin on syytä huomata, että pelkkä taloudellinen tuki ei ole riittävää sen varmistamiseksi, että asiakas sitoutuu ja kykenee osallistumaan kuntouttavaan toimintaan. Tutkimus ja hoito tulee integroida osaksi kuntoutusta, ja tarjota nuorelle oikea-aikainen ja riittävä psykososiaalinen ja lääketieteellinen tuki. Vaikuttava kuntoutus edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa.

Muita huomioita

Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen vähäisen käytön arvioidaan voivan johtua heikosta tunnettuudesta. Tukea ei juurikaan nosteta esiin asiakasohjauksessa tai palvelujärjestelmässä, eikä moni ammattilainenkaan tunne sitä. Vähäinen kysyntä ei siis välttämättä kerro tarpeettomuudesta, vaan tiedottamisen puutteesta.

Vera Gergov
Ammatti- ja yhteiskuntasuhdepäällikkö
Suomen Psykologiliitto ry
vera.gergov@psyli.fi

Jaana Sarajuuri
Kuntoutustyön jaoksen puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry